Економічні науки

УДК 658.15

Коваленко Дмитро Іванович
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну
Коваленко Дмитрий Иванович
кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Kovalenko Dmytro
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Finances and Financially and Economic Security
Kyiv National University of Technologies and Design

Гуминюк Павло Петрович
Помічник фінансового директора
ГК «Ізобуд»,
Київський національний університет технологій та дизайну
Гуминюк Павел Петрович
Помощник финансового директора
ГК «Изобуд»,
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Humynyuk Pavlo
Assistant Financial Director of "Izobud",
Kyiv National University of Technologies and Design

ДІАГНОСТИКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

ДИАГНОСТИКА ЛИКВИДНОСТИ И ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ В СИСТЕМЕ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ
DIAGNOSTICS OF LIQUIDITY AND PLACEMENT IN THE SYSTEM OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT

Анотація. *В статті досліджено методи управління ліквідністю та платоспроможністю у системі антикризового управління на прикладі ПАТ «Мотор січ».*

Ключові слова: *антикризове управління, оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства, моделі оцінки банкрутства, методи діагностики ліквідності та платоспроможності, метод дискримінантного аналізу, метод коефіцієнтного аналізу.*

Аннотация. *В статье исследованы методы управления ликвидностью и платежеспособностью в системе антикризисного управления на примере ЧАО «Мотор Сич».*

Ключевые слова: *антикризисное управление, оценка ликвидности и платежеспособности предприятия, модели оценки банкротства, методы диагностики ликвидности и платежеспособности, метод дискриминантного анализа, метод коэффициентный анализа.*

Summary. *In the article the methods of liquidity and solvency management in the system of crisis management are analyzed on the example of PEC «Motor Sich».*

Key words: *crisis management, liquidity and solvency assessment of enterprises, model of bankruptcy assessment, methods of liquidity and solvency diagnostics, method of discriminant analysis, method of coefficient analysis.*

Постановка проблеми. За останні роки економічна криза погіршила фінансовий стан та діяльність підприємств, і їх не можна характеризувати як стабільні й такі, що мають стійкий фінансовий стан, а більшість із них зазнали суттєвих збитків і опинилися на межі банкрутства. Ліквідність і платоспроможність є об'єктивними умовами забезпечення стабільної

діяльності та фінансової стійкості підприємств. З цих позицій об'єктивно зростає актуальність ефективного антикризового управління як системи своєчасних методів і прийомів, здатних запобігти фінансовій кризі й уникнути банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних наукових досліджень та публікацій присвячені різним теоретичним, методологічним аспектам діагностики ліквідності та платоспроможності підприємств. Автори Г. Базаров, С. Бєляєв, Л. Бєлих, А. Ковальов, В. Савчук, О. Стоянова [9;10], діагностику визначають як функцію антикризового управління ліквідність та платоспроможністю, яка допомагає попередити та виявити фінансову кризу на ранніх етапах.

Виклад основного матеріалу. Зміст антикризового фінансового управління полягає в розробці комплексу заходів щодо профілактики фінансової кризи та її подолання. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування. Узагальнюючі різні тлумачення вчених поняття «антикризове управління» можемо надати таке визначення поняттю антикризового управління як сукупність заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства і які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення, основною метою якого є розробка і реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення ліквідності, платоспроможності та забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства для виходу з кризового стану.

Під ліквідністю варто розуміти спроможність підприємства швидко реалізувати активи й одержувати гроші для оплати зобов'язань, тобто це співвідношення величини ліквідних активів і поточної заборгованості. У вузькому розумінні, ліквідність – це здатність активів швидко

перетворюватись на гроші. Платоспроможність підприємства – це його здатність вчасно і в достатніх обсягах розраховуватись за зобов'язаннями.

Елементом системи антикризового управління являється діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. Діагностика кризового стану підприємства допомагає своєчасного виявити неплатоспроможність, низьку ліквідність, збитковість, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування. Для здійснення діагностики ліквідності та платоспроможності варто застосовувати методи, що використовуються на практиці і дозволяють приймати ефективні управлінські рішення. До таких методів необхідно віднести: трансформаційні, вертикального та горизонтального аналізу звітності, методи дискримінантного аналізу, коефіцієнтний аналіз та аналіз грошових потоків.

Розглянемо метод дискримінантного аналізу та метод коефіцієнтного аналізу на прикладі ПАТ «Мотор Січ». Дискримінантий аналіз застосовуються, коли у процесі діагностики платоспроможності визначається ймовірність банкрутства. У цьому аспекті застосовують вітчизняні та зарубіжні моделі оцінки ймовірності банкрутства: двофакторна та п'ятифакторна моделі Е. Альтмана, дискримінантна модель Р. Ліса, дискримінантна модель Дж. Таффлера, показник діагностики платоспроможності Ж. Конана і М. Гольдера, коефіцієнт У. Бівера, модель Г. Спрінгейта, дискримінантна модель О. Терещенка, модель Р. Сайфулліна-Г. Кадикова, О. Зайцевої та інші. [3;5]

Розглянемо найбільш поширені моделі застосуванні при діагностиці банкрутства у таблиці 2. Проведемо оцінку банкрутства ПАТ «Мотор січ» за допомогою моделей діагностики банкрутства . Дані розрахунку наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка схильності до банкрутства ПАТ «Мотор січ» [15]

Модель	**коефіцієнт**			**норматив**
	2014	2015	2016	Норматив
«Z - рахунку» Е. Альтмана	1,82	2,09	2,13	>1,23
коефіцієнт Бівера (КБ)	0,19	0,19	0,20	>0,2
Модель О.О. Терещенка	3,90	5,30	5,50	>1,0
Модель Спрінгейта	1,30	1,48	1,54	>0,862
універсальна дискримінантна модель	2,02	2,63	2,85	Z>2

Таким чином проведене дослідження дає підстави стверджувати що настання банкрутства для підприємства є малоймовірним, а фінансовий стан підприємств є стійким, що позитивно вплине на подальшу господарську діяльність підприємств та забезпечить їм у майбутньому одержання високих фінансових результаті.

Коефіцієнтний аналіз застосовується у процесі розрахунку показників ліквідності. Основними показниками, що визначають ліквідність підприємства, є коефіцієнт абсолютної, швидкої, поточної та загальної ліквідності. Розрахункові значення цих коефіцієнтів, дозволяють виявляти, яка частка поточних боргів підприємства покривається різними активами. Розглянемо основні показники ліквідності ПАТ «Мотор Січ» у таблиці 2.

Проведений аналіз ліквідності та платоспроможності дає підстави стверджувати, що підприємство характеризується високим рівнем ліквідності активів, та платоспроможністю. Багаторазове перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями дає змогу зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які формуються з власних джерел. Зростання коефіцієнта швидкої ліквідності було пов'язано в основному зі збільшенням величини невиправданої дебіторської заборгованості, що негативно характеризує діяльність. Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує, що

підприємство на 107% погашала короткострокову заборгованість абсолютно ліквідними активами на початок звітного періоду, а на кінець з/п на 300%. Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотними коштами характеризує, що підприємство на 81% на початку з/п, 85% на кінець з/п покриває оборотні активи власними оборотними коштами, а 19% і 15% за рахунок позикових коштів, це позитивне явище, так як частка власних коштів більша за частку позикових коштів. Коефіцієнт маневреності характеризує, що в 20% (на початку з/п) в структурі власних оборотних коштів займають високоліквідні активи – грошові кошти, а на кінець з/п 30%. Підприємство за рахунок власних обігових коштів на 112% на початку з/п, а на кінець з/п 125% покриває свої запаси, це свідчить про фінансову стійкість підприємства.

Таблиця 2

Показники ліквідності ПАТ «Мотор січ» [4;5]

Суть Коефіцієнта	Розрахунок	Норматив	На початок 2016	На кінець 2016
Загальний коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань	$К_{п.л} = \frac{ОА}{КП}$. де ОА оборотні активи; КП короткострокові пасиви	Значення від 1,5 до 2;>2	10,89	20,13
коефіцієнт швидкої ліквідності показує, яку частку поточних зобов'язань підприємства можна покрити за допомогою абсолютно та швидколіквідних активів	$К_{шл} = \frac{ОА - ВЗ}{КП}$ ВЗ — виробничі запаси	Значення від 0,5 до 1	1,64	4,36
коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається відношенням найбільш ліквідних активів (грошових коштів) до поточних зобов'язань	$К_{а.л} = \frac{ГК}{КП}$, де ГК — грошові кошти	>0,2—0,35	1,07	3,00
Коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотними коштами. Показує яка частка оборотних активів фінансується за рахунок коштів підприємства		$К_з = \frac{ВОК}{ОА}$.	0,81	0,85
Показник власних оборотних коштів показує, яка сума оборотних коштів залишається в розпорядженні підприємства після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями. Характеризує свободу маневру та фінансової стійкості підприємства з позиції короткострокової перспективи		ВОК = ОА – КП.	11842650	16215252
Коефіцієнт покриття запасів перевіряє, які джерела коштів і в якому обсязі використані для покриття виробничих запасів	$К_{п.з} = \frac{ВОК}{З}$ ВОК-власні оборотні кошти	**>1**	1,12	1,25
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, який характеризує частку власних оборотних коштів, яка знаходиться у формі грошових коштів, тобто коштів, що мають абсолютну ліквідність		$М_{ф.к} = \frac{ГК}{ВОК}$	0,20	0,30

Таблиця 3

Моделі оцінки банкрутства [5;9;10]

Норматив	Показники	Переваги	Недоліки
«Z - рахунку» Е. Альтмана			
Оцінка ймовірності появи кризи на підприємстві за такою шкалою: Z ≤ 1,8 — дуже висока; 1,81 ≤ Z ≤ 2,70 — висока; 2,71 ≤ Z≤ 2,90 — можлива Z ≥ 2,91 — дуже низька	Z = 1,2 X1 + 1,4X2 + 3,3 X3 + 0,6X4 + 1,0X5, X1 – частка чистих оборотних активів у загальній величині активів; X2 – рентабельність активів, розрахована по чистому прибутку; X3 – рентабельність активів, розрахована по фінансовому результату від звичайної діяльності до оподаткування; X4 – відношення ринкової вартості підприємства (ринкова вартість корпоративних прав) до позичкового капіталу; X5 – коефіцієнт віддачі усіх активів, відношення чистого доходу від реалізації до загальної величини усіх активів.	Простота й можливість застосування за наявності обмеженої інформації; порівнянність показників; можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів і не банкрутів; висока точність розрахунків.	Неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки); складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; обмеженість сфери застосування; заснована на застарілих даних; неврахування показників рентабельності.
коефіцієнт Бівера			
> 0,4 – підприємству банкрутство не загрожує. < 0,2 – це означає формування незадовільної структури баланс.	КБ = (ЧП – НА) : (ДЗ + ПЗ), (2) де ЧП – чистий прибуток; НА – нарахована амортизація; ДЗ – довгострокові зобов'язання; ПЗ – поточні зобов'язання.	Використання показника рентабельності активів і винесення судження про терміни настання банкрутства підприємства.	Відсутність підсумкового коефіцієнта, складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки).
Модель Спрінгейта			
Якщо ZC < 0, 862, то фінансовий стан підприємства нестабільний і воно є потенційним банкрутом. Коли ZC > 2,45, то загроза банкрутства мінімальна.	ZC = 1,03 X1 + 3,07 X2 + 0,66 X3 + 0,4X4, (2.5) де X1 – частка оборотних активів у валюті балансу; X2 – частка операційного прибутку, суми податків, відсотків за користування позиковим капіталом у загальній вартості активів; X3 – частка прибутку у сумі короткострокової заборгованості та податків; X4 – швидкість обороту всього капіталу підприємства (співвідношення обсягу продажу та загальної вартості активів).	Показує достатній рівень надійності прогнозу, точність близько 90%.	Створена для підприємств США і Канади з метою оцінювання; немає галузевої та регіональної диференціації Z-рахунку; між змінними спостерігається досить висока кореляція; не підходить для економіки України.

Продовження Табл. 3.

Універсальна дискримінаційна функція			
Якщо ZУ>2, то підприємство стійке і йому не загрожує банкрутство; якщо 1 < ZУ < 2 – фінансова стійкість порушена, але за умови антикризового управління банкрутство підприємству не загрожує; при 0 < ZУ < 1 – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів; якщо ZУ < 0 – підприємство є напівбанкрутом.	ZУ = 1,5X1 + 0,08X2 + 10X3 + 5X4 + 0,3X5 + 0,1X6, (2.9) де X1 – відношення грошового потоку до величини зобов'язань; X2 – відношення величини активів до величини зобов'язань; X3 – відношення величини прибутку до сплати податків до загальної вартості активів; X4 – відношення величини прибутку до сплати податків до суми виручки; X5 – відношення величини виробничих запасів до суми виручки; X6 – відношення суми виручки до загальної вартості активів.	Простота у розрахунку; Розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних й враховує галузеві особливості підприємств за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему визначення критичних значень показників, які є індикатором вірогідності банкрутства підприємства конкретної галузі.	Зроблено акцент на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких, така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому; широкий інтервал невизначеності, дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків.
Модель О.О. Терещенка			
Коли ZTEP > 2 – банкрутство не загрожує, 1 < ZTEP < 2 – фінансова стійкість порушена, 0 < ZTEP < 1 – існує загроза банкрутства.	ZTEP = 1,5 · X1 + 0,08 · X2 + 10 · X3 + 5 · X4 + 0,3 · X5 + 0,1 · X6, (4) де X1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань; X2 – відношення валюти балансу до зобов'язань; X3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів; X4 – відношення прибутку до виручки; X5 – відношення виробничих запасів до виручки; X6 – відношення виручки до основного капіталу.	Урахування специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідних для розрахунку параметрів моделі.	Недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.

Висновки. Отже у системі антикризового управління ліквідність та платоспроможність являється об'єктами управління, на які спрямовуються методи та прийоми управління. Для забезпечення платоспроможності підприємства та недопущення банкрутства а також підтримки високої ліквідності його активів підприємству необхідно проводити фінансову діагностику ліквідності та платоспроможності підприємства, яка допоможе оцінити фінансовий стан підприємства, вчасно виявити кризову ситуацію та спрогнозує негативні наслідки. Проведений аналіз ПАТ «Мотор січ» засвідчив, що підприємство являється фінансово стійкий, підприємство змозі швидко та повністю покрити свої поточні зобов'язання за рахунок активів.

Література

1. Білик М. Фінансова реструктуризація підприємств, яким загрожує банктурство / Економіст. – 1999. – № 10. С. 64-70.
2. Журавльова Ю. Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення (на прикладі харчової промисловості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. Ю. Журавльова. – К., 2007. – 20 с.
3. Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / Вовк В., Бугай О. // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3.
4. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства / Ефективна економіка. – 2010.– №3.
5. Носова Є.А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства / Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2012.– №2. – С. 58–64.
6. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л. О. Лігоненко. – К.: КНТЕУ, 2005. – 824 с. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять "платоспроможність" і

"ліквідність" / Є. Є. Іонін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6.

7. Родіонов О. В. Організаційні аспекти забезпечення фінансової стійкості підприємств АПК регіону / О. В. Родіонов, І. М. Манько // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2012. - Вип. 11. - С. 77-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2012_11_19.
8. Мороз О.В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах : Моногр. / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк; Вінниц. нац. техн. ун-т. - Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. - 166 с. - Бібліогр.: 168 назв.
9. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. – К.: Издательский дом «Максимум», 2001. – 600 с.
10. Стоянов Е.А., Стоянова Е.С. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия. – М.: Перспектива.
11. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління : Автореф. дис... канд. екон. наук / О. А. Сметанюк; Хмельниц. нац. ун-т. - Хмельницкий, 2006. - 20 с. - укр. ВАХ.
12. Олександренко В.П. Влияние Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства / І. В. Олександренко // Актуал. проблеми економіки. - 2014.
13. Офіційний сайт ПАТ «Мотор січ» Режим доступу http://www.motorsich.com/rus/
14. Колісник М. К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством / [М. К. Колісник, П. Г. Ільчук, П. І.Віблий].
15. Фінансова звітність ПАТ «Мотор Січ» Режим доступу http://www.motorsich.com/rus/investors/othetnost/bux/2016_year/